

ต้าเจิงชี่ทัง (大承气汤)

ตำราต้นตำรับ

伤寒论 ชางฮานลุ่น (Treatise on Febrile Diseases)¹

« ค.ศ 219 Zhang Zhongjing (张仲景 จางจิ่งจิ่ง) »²

ส่วนประกอบ

大黄	Radix et Rhizoma Rhei	ต้าหวง	12 กรัม
厚朴	Cortex Magnoliae Officinalis	โฮ้วพั่ว	15 กรัม
芒硝	Natrii Sulphas	หมางเซี่ยว	9 กรัม
枳实	Fructus Aurantii Immaturus	จื่อสื่อ	12 กรัม

วิธีใช้

ต้มเอาน้ำดื่ม โดยต้มโฮ้วพั่วและจื่อสื่อก่อนสักพัก แล้วใส่ต้าหวงต้มต่อ รินเอาน้ำยาที่ต้มได้
ขณะร้อนมาละลายหมางเซี่ยว^{1,3}

การออกฤทธิ์

ทำให้เคลื่อนไหวได้สะดวก ขับความร้อน ขับสิ่งตกค้าง และช่วยให้ถ่ายอุจจาระคล่อง^{1,3}

สรรพคุณ

1. รักษาอาการเกร็งของกระเพาะอาหารและลำไส้ ซึ่งทำให้มีอาการท้องผูก ถ่ายไม่ออก แน่น
ท้อง ผายลมบ่อย ๆ ปวดท้องกดแล้วรู้สึกเจ็บ เวลาจะแข็งเป็นก้อน เดี่ยวร้อนเดี่ยวหนาว ความร้อน
สูง ส่งผลให้มีอาการเพ้อ มือและเท้ามีเหงื่อออก ลิ้นมีฝ้าเหลืองแห้ง เกิดเป็นตุ่ม หรือมีรอยดำไหม้แตก
แห้ง ชีพจรจม แกร่ง^{1,3}

2. รักษาอาการที่เกิดจากความร้อนจัด ซึ่งแสดงออกโดยมีอาการธาตุแข็ง ถ่ายออกมามีแต่
น้ำใส มีกลิ่นเหม็นมาก ประกอบกับท้องอืด ปวดท้องกดไม่ได้ เมื่อกดจะเป็นก้อนแข็ง ปากและลิ้นแห้ง
ชีพจรลื่น แกร่ง^{1,3}

3. ผู้ป่วยที่มีอาการร้อนแกร่งภายใน ซึ่งแสดงออกโดยมีอาการร้อนจัด จะเป็นไข้ชัก และ
คลื่นคลั่ง^{1,3}

ตำรับยาถ่าย: ตำรับซี้ทัง

ตำรับยา **ต้าเจิงซี้ทัง** (大承气汤)

ต้าหวง (大黄)

2 เซนติเมตร

โฮ้วพั่ว (厚朴)

2 เซนติเมตร

หมางเซี่ยว (芒硝)

2 เซนติเมตร

จื่อลื่อ (枳实)

2 เซนติเมตร

ตำรับยานี้สามารถเพิ่มหรือลดขนาดยาได้ในผู้ป่วยที่มีอาการร้อนจัดในช่วงเวลาสั้น ๆ โดยมีพิษ
ไข้ทั้งที่เกิดจากโรคติดต่อหรือโรคไม่ติดต่อ หรือลำไส้ไม่เคลื่อนไหวชั่วคราวหรือลำไส้อุดตัน^{1,3}

คำอธิบายตำรับ

สมุนไพร	ทำหน้าที่	รส	คุณสมบัติ	สรรพคุณ
大黄 ตำหวง (โกฐน้ำเต้า)	ตัวยาหลัก	ขม	เย็น	ขับถ่ายของเสียตกค้าง สลายก้อน ระบายความร้อน ห้ามเลือด แก้พิษ ช่วยให้เลือดมีการไหลเวียนดีขึ้น
厚朴 โช่วพั่ว	ตัวยาเสริม	ขม เผ็ด	อุ่น	ช่วยให้ซึ่มีการหมุนเวียน แก้ความชื้น สลายของเสียตกค้าง ระบายอาการหอบ
芒硝 หมางเซี่ยว (ดีเกลือ)	ตัวยาช่วย	เค็ม อมขม	เย็น	ขับถ่าย สลายก้อนอุจจาระที่แข็งให้อ่อน ตัวลง ระบายความร้อน
枳实 จื่อลื่อ (ส้มซ่า)	ตัวยานำพา	ขม เผ็ด	เย็น เล็กน้อย	ขับซึ่ลงล่าง สลายก้อน สลายของเสีย ตกค้าง ละลายเสมหะ

รูปแบบยาในปัจจุบัน

ยาต้ม ยาซง⁴

ข้อแนะนำการใช้

ตำรับยานี้มีฤทธิ์แรงมาก ดังนั้นหากอาการดีขึ้นก็ให้หยุดยา ไม่ควรรับประทานยาต่อ เพราะจะ
ทำลายซึ่ของระบบกระเพาะอาหารได้ง่าย^{1,3}

ข้อควรระวังในการใช้

ตำรับยานี้เป็นยาถ่ายอย่างแรง หากสภาพร่างกายอ่อนแอหรืออาการทางโรคภายนอกยังไม่ได้
แก้ไข หรือกระเพาะอาหารและลำไส้ไม่มีอาการธาตุแข็ง ต้องระมัดระวังในการใช้ตำรับยานี้^{1,3}

ข้อห้ามใช้

ห้ามใช้ในหญิงมีครรภ์^{1,3}

ข้อมูลวิชาการที่เกี่ยวข้อง

ตำรับยาถ่ายเจิ้งซี้ทัง มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: จากการศึกษาในหนูตะเภา หนูขาว และกระต่าย พบว่าสารสกัดน้ำ มีฤทธิ์ช่วยกระตุ้นการบีบตัวของลำไส้ใหญ่ เพิ่มการซึมผ่านของของเหลวผ่านเยื่อเมือกลำไส้ใหญ่ ทำให้มีปริมาณน้ำในลำไส้ใหญ่มากขึ้น และช่วยเร่งการขับกากอาหารออกจากลำไส้ใหญ่ สารสกัดน้ำยังมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรีย ลดอาการปวดบวมในหนูขาว และต้านอักเสบในหนูตะเภา^{1,4}

การศึกษาทางคลินิก: ตำรับยาถ่ายเจิ้งซี้ทังมีสรรพคุณลดการอักเสบ ต้านเชื้อแบคทีเรีย ช่วยกระตุ้นการเคลื่อนไหวของลำไส้ ช่วยให้การขับถ่ายดีขึ้น สงบสติ และแก้อาการตัวร้อน^{1,3}

ตำหวง โกงฐน้ำเต้า (Radix et Rhizoma Rhei) คือ รากและลำต้นใต้ดินแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Rheum palmatum* L. หรือ *R. tanguticum* Maxim. ex Balf. หรือ *R. officinale* Baill. วงศ์ Polygonaceae⁵ มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสำคัญในโกงฐน้ำเต้าโดยเฉพาะสารเซนโนไซด์ (sennosides) และสารเรอโนไซด์ (rheinoides) มีฤทธิ์เป็นยาถ่ายโดยออกฤทธิ์กระตุ้นการบีบตัวของลำไส้ใหญ่ ช่วยเร่งการขับกากอาหารออกจากลำไส้ใหญ่ และเพิ่มการซึมผ่านของของเหลวผ่านเยื่อเมือกลำไส้ใหญ่ ทำให้มีปริมาณน้ำในลำไส้ใหญ่มากขึ้น^{6,7} และแทนนิน (tannins) ในโกงฐน้ำเต้ามีฤทธิ์ฝาดสมาน ทำให้หยุดถ่าย⁸

การศึกษาทางคลินิก: โกงฐน้ำเต้ามีสรรพคุณรักษาอาการท้องผูก เลือดออกในระบบทางเดินอาหารส่วนบน ภาวะอาหารและลำไส้อักเสบเฉียบพลัน⁹

การศึกษาความปลอดภัย: การใช้โกงฐน้ำเต้าเกินขนาดอาจทำให้เกิดอาการปวดเฉียบพลันและมวนเกร็งในลำไส้ใหญ่และอุจจาระเหลวเหมือนน้ำ ดังนั้นควรใช้โกงฐน้ำเต้าเฉพาะเมื่อไม่สามารถแก้อาการท้องผูกได้ด้วยวิธีการปรับเปลี่ยนโภชนาการ หรือใช้ยาระบายชนิดเพิ่มกาก ในกรณีที่ใช้โกงฐน้ำเต้าแล้วมีเลือดออกทางทวารหนัก หรือเมื่อใช้ในขนาดสูงแล้ว ลำไส้ยังไม่มีเคลื่อนไหว อาจบ่งถึงภาวะรุนแรงที่อาจเกิดอันตรายได้ นอกจากนั้นการใช้ติดต่อกันเป็นเวลานานเกินกว่าที่กำหนดยังอาจทำให้ลำไส้เกิดความเคยชินได้ และห้ามใช้โกงฐน้ำเต้าในผู้ป่วยที่มีอาการปวดเกร็งหรือปวดเฉียบพลันในช่องท้อง ไตอักเสบ หรือมีอาการปวดท้อง คลื่นไส้อาเจียนโดยไม่ทราบสาเหตุ^{8,10,11}

ໄໂພ່ພົວ (Cortex Magnoliae Officinalis) คือ เปลือกต้นหรือเปลือกรากแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Magnolia officinalis* Rehd. et Wils. หรือ *M. officinalis* Rehd. et Wils. var. *biloba* Rehd. et Wils. วงศ์ Magnoliaceae⁵ มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดอีเทอร์มีฤทธิ์กดประสาทส่วนกลางในหนูถีบจักร สารสกัด 50% เอทานอลมีฤทธิ์ป้องกันและรักษาแผลในกระเพาะอาหารในหนูขาว สารสกัดน้ำความเข้มข้น 1:166 มีฤทธิ์กระตุ้นกล้ามเนื้อเรียบของลำไส้และหลอดลมในหนูถีบจักร แต่หากความเข้มข้นของสารสกัดเพิ่มขึ้นเป็น 1:100 จะมีฤทธิ์ตรงกันข้าม นอกจากนี้สารสกัดน้ำยังมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียหลายชนิดได้¹²

การศึกษาทางคลินิก: โส่วพั้วมีสรรพคุณบรรเทาอาการจุกเสียด แก้อ่อนท้องแน่น อาหารตกค้างในลำไส้¹²

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร พบว่าเมื่อให้สารสกัดน้ำทางปากขนาดเทียบเท่าพวงยา 60 กรัม/กิโลกรัม ไม่พบหนูถีบจักรตัวใดตายภายใน 3 วัน เมื่อฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารสกัดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 6.12 กรัม/กิโลกรัม อีกการศึกษาหนึ่งที่ทำโดยการฉีดสารสกัดน้ำเข้าช่องท้องและใต้ผิวหนังหนูถีบจักร พบว่าขนาดของสารสกัดที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 6.38 และ 2.52 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ¹²

หมางเซียว [ดีเกลือ (Natrii Sulphas)] คือ เกลือซัลเฟตของโซเดียม ที่มีน้ำผลึกอยู่ 10 โมเลกุล มีสูตรเคมี Na₂SO₄·10 H₂O (sodium sulphate decahydrate) มีชื่อสามัญว่า Glauber's salt⁵ หรือ Mirabilite^{5,13}

การศึกษาทางคลินิก: ดีเกลือมีสรรพคุณเป็นยาถ่าย ยาขับปัสสาวะ รักษาอาการจุกเสียดแน่นท้องน้ำดี และขับน้ำเหลืองเมื่อใช้เฉพาะที่¹³

จื่อลื่อ [ส้มซ่า (Fructus Aurantii Immaturus)] คือ ผลอ่อนแห้งของพืชที่มีชื่อวิทยาศาสตร์ว่า *Citrus aurantium* L. หรือ *C. sinensis* Osbeck วงศ์ Rutaceae⁵ มีรายงานการศึกษาวิจัยด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาทางเภสัชวิทยา: สารสกัดความเข้มข้น 0.01 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์เพิ่มการเคลื่อนไหวของลำไส้กระต่าย ยาฉีดขนาด 20-40 มิลลิกรัม/มิลลิลิตร มีฤทธิ์ยับยั้งการหดตัวของกล้ามเนื้อเรียบของลำไส้กระต่าย และสารสกัดน้ำเมื่อให้ทางปากสุนัขในขนาด 1 กรัม/กิโลกรัม มีฤทธิ์เพิ่มการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อเรียบของลำไส้เล็ก¹⁴

การศึกษาทางคลินิก: สารสกัดน้ำมีสรรพคุณช่วยให้การทำงานของกระเพาะอาหารและการไหลเวียนของเลือดไปเลี้ยงหัวใจและสมองดีขึ้น และรักษาอาการท้องผูกเป็นประจำในผู้สูงอายุได้ผลดี¹⁴

การศึกษาความปลอดภัย: การศึกษาพิษเฉียบพลันในหนูถีบจักร โดยการให้ยัดฉีดเข้าหลอดเลือด

ดำและช่องท้อง พบว่าขนาดของยาฉีดเทียบเท่าผงยาที่ทำให้หนูถีบจักรตายร้อยละ 50 (LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 71.8 และ 267 กรัม/กิโลกรัม ตามลำดับ¹⁴

เอกสารอ้างอิง

1. Zhang E. Prescriptions of traditional Chinese medicine: A practical English-Chinese library of traditional Chinese medicine. 6th ed. Shanghai: Publishing House of Shanghai College of Traditional Chinese Medicine, 1999.
2. Ou M, Lu X, Li Y, Lai SL, Chen XQ, Huang YZ, Chen JF, Shen C, Zhen WW. Chinese-English glossary of common terms in traditional Chinese medicine. 1st ed. Hong Kong: Joint Publishing Co., 1982.
3. จรัส ตั้งอร่ามวงศ์, สุณี จีระจิตสัมพันธ์, ชีรพงศ์ ตั้งอร่ามวงศ์. ตำรับยาตำเล็งชี้ทั้ง. [เอกสารแปลเพื่อการจัดทำฐานข้อมูลยาสมุนไพรจีน]. นนทบุรี: สถาบันการแพทย์ไทย-จีน เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข, 2549.
4. Wen LX. Da Chengqi Tang. In: Xia M (ed.). Modern study of the medical formulae in traditional Chinese medicine. Vol.1. 1st ed. Beijing: Xue Yuan Press, 1997.
5. The State Pharmacopoeia Commission of P.R. China. Pharmacopoeia of the People's Republic of China. Vol. 1. English edition. Beijing: Chemical Industry Press, 2000.
6. Leng-Peschlow E. Dual effect of orally administered sennosides on large intestine transit and fluid absorption in the rat. J Pharm Pharmacol. 1986; 38: 606-10.
7. De Witte P. Metabolism and pharmacokinetics of anthranoids, Pharmacology. 1993; 47 (Suppl. 1): 86-97.
8. World Health Organization. WHO monograph on selected medicinal plants. Vol. 1. Geneva: World Health Organization, 1999.
9. Li R, Wang BX. Radix et Rhizomarbei: da huang. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
10. Reynolds JEF (ed.). Martindale: The extra pharmacopoeia. 30th ed.. London: Pharmaceutical Press, 1993.
11. Blumenthal M, Busse WR, Goldberg A, Gruenwald J, Hall T, Riggins CW, Rister RS (eds.) The complete German Commission E monographs, Therapeutic guide to herbal medicine. Austin (TX): American Botanical Council, 1988.
12. Zhou QM, Wang BX. Cortex Magnoliae Officinalis: hou pu. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
13. Yang YF, Xu SK. Mirabilite: mang xiao. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.
14. Li W. Fructus Aurantii Immaturus: zhi shi. In: Wang BX, Ma JK, Zheng WL, Qu SY, Li R, Li YK (eds.). Modern study of pharmacology in traditional Chinese medicine. 2nd ed. Tianjin: Tianjin Science & Technology Press, 1999.